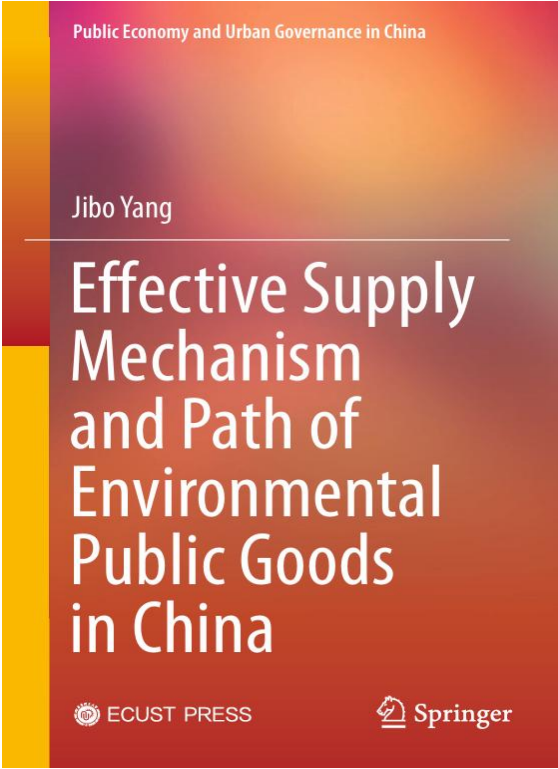

Kitap İncelemesi: Çin’de Çevresel Kamu Mallarının Etkin Arz Mekanizması ve Süreci

Book Review: Effective Supply Mechanism and Path of Environmental Public Goods in China

Sercan YAVAN

Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ORCID: 0000-0002-9873-5931, Email: sercan.yavan@adu.edu.tr

Jibo YANG

Effective Supply Mechanism and Path of Environmental Public Goods in China

Springer, 2023

222 sayfa.

ISSN: 978-981-99-2938-2

Makale Türü / Article Type	Başvuru Tarihi / Submitted	Kabul Tarihi / Accepted
Kitap İncelemesi / Book Review	07.10.2025	02.12.2025
Bu makaleye atf için / To cite this article Yavan, S. (2025). Kitap İncelemesi: Çin’de Çevresel Kamu Mallarının Etkin Arz Mekanizması ve Süreci. <i>Bölgesel Araştırmalar Dergisi</i> , 9(2), 261-267.		

Jibo Yang’ın *Effective Supply Mechanism and Path of Environmental Public Goods in China* (Yang, 2023) başlıklı çalışması, çevresel kamu mallarının arzı konusunu Çin’in özgün sosyo-ekonomik ve kurumsal bağlamında ele alarak kamu ekonomisi literatürüne katkıda bulunmaktadır. Kitap, Çin’in hızlı sanayileşme ve kentleşme sürecinde ortaya çıkan ekolojik maliyetleri tartışırken yalnızca devletin değil, aynı zamanda hanehalkı ve diğer toplumsal aktörlerin de çevresel kamu mallarının sağlanmasında üstlenebileceği rolü incelemektedir. Yang’ın bu noktadaki özgün katkısı, çevresel kamu mallarını yalnızca doğal kaynakların korunması çerçevesinde değil, aynı zamanda kuşaklararası eşitlik, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal refahın devamlılığı açısından ele almasıdır (s. 1-3). Kitabın giriş kısmında yazar, çevresel kamu mallarının arzına ilişkin teorik arka planı aktarırken ‘piyasa başarısızlığı’ ve ‘devlet başarısızlığı’ tartışmalarına değinir (s. 4). Piyasa mekanizmalarının fiyatlandırma yoluyla çevresel değerleri koruyamadığını, devletin tekelci uygulamalarının ise sıklıkla verimsizlik ve kaynak israfına yol açtığını belirtir. Bu çifte başarısızlık karşısında, çözümün toplumsal katılım ve çok-merkezli yönetim mekanizmalarında aranması gerektiğini savunur. Burada Elinor Ostrom’un çok-merkezli yönetim modeli (Ostrom, 2000) önemli bir referans noktasıdır. Yang, devlet, özel sektör ve hanehalkının ortak hareket etmesini mümkün kılacak yeni kurumların ve teşviklerin tasarlanmasının zorunlu olduğunu vurgular. Giriş bölümünün bir diğer özgün yönü, çevresel kamu mallarını “ileri kuşaklararası kamu malları” kavramı altında tartışmasıdır (s. 15). Yang’a göre, çevre koruma yatırımları kısa vadede bugünkü kuşaklara sınırlı fayda sağlasa da, gelecek kuşakların yaşam kalitesi için vazgeçilmezdir. Ne var ki rasyonel bireylerin bugünkü faydayı maksimize etme eğilimleri, bu yatırımların yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu noktada yazar, Becker’in özgeciler yaklaşımını (Becker, 1981) ve Diamond’ın örtüşen kuşaklar (OLG) modelini (Diamond, 1965) bir araya getirerek çevresel kamu mallarının arzına kuşaklararası sözleşme perspektifi kazandırır. Böylelikle çevresel malların sürdürülebilir biçimde sağlanabilmesi için yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda normatif ve toplumsal mekanizmaların da gerekli olduğu ileri sürülür.

Yang’ın girişte vurguladığı bir diğer boyut, Çin’in özgül koşullarıdır. “Omnipotent government” (*her şeye kadir devlet*) anlayışı altında uzun yıllar çevresel kamu mallarının üretimi merkezi otoriteye dayanmıştır. Ancak bu model, toplumsal katılımı sınırlamış ve çoğu zaman “kampanya tarzı” uygulamalar nedeniyle kalıcı sonuçlar üretmemiştir. Yazar, Çin’de çevre politikalarının süreklilik kazanması için devletin uzun vadeli taahhütlerini kurumsallaştırması, hanehalkı katılımını teşvik etmesi ve işletmeleri hem yaptırımlar hem de teşvikler yoluyla yönlendirmesi gerektiğini ileri sürer (s. 21). Sonuç olarak, kitabın giriş kısmı yalnızca Çin’e özgü çevresel yönetim sorunlarının panoramasını sunmakla kalmaz, aynı zamanda evrensel tartışmaları da gündeme getirir. Devletin rolü nerede başlamalı ve nerede sınırlanmalıdır? Piyasa mekanizmaları hangi noktalarda devreye girebilir? Toplumun, özellikle de hanehalkının etkin katılımı nasıl sağlanabilir? Yang’ın bu sorular etrafında kurduğu çerçeve, kitabın ilerleyen bölümlerindeki teorik modeller ve ampirik analizlerin temelini oluşturur. Böylece eser, çevre ekonomisi ve kamu maliyesi literatürüne hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde özgün katkılar sunarak uluslararası tartışmalar açısından da değerli bir başvuru kaynağı haline gelmektedir.

Kitap, çevresel kamu mallarının arz sorununu kamu ekonomisi literatürü içinde yeniden tanımlamakta ve güçlü bir kuramsal-yöntemsel çerçeve ortaya koymaktadır. Yazar, piyasa başarısızlığı ve devlet başarısızlığı tartışmalarına özel bir vurgu yaparak, çevresel malların tek başına piyasa ya da devlet mekanizmalarıyla sağlanamayacağını ileri sürer. Piyasa fiyat mekanizması çevresel değerleri koruyamazken, devletin tekelci yaklaşımı da verimsizlik üretmektedir (s. 4). Çözümün, Ostrom'un çok-merkezli yönetim anlayışından esinle, devlet, piyasa ve hanehalkını bir araya getiren bütüncül bir modelde aranması gerektiğini savunur (s. 21). Eserin kuramsal çerçevesi üç önemli sütun üzerine oturmaktadır. İlk sütun, Samuelson'un kamu malları teorisinin (Samuelson, 1954) çevresel mallara uygulanmasıdır. Samuelson'un optimal kamu malı arzı koşulu, çevresel malların mekânsal ve kuşaklararası dışsallıkları nedeniyle çoğu durumda sağlanamamaktadır (s. 26-27). İkinci sütun, Diamond'ın örtüşen kuşaklar (OLG) modelinin çevresel bağlama uyarlanmasıdır. Bu model, mevcut kuşağın kısa vadeli çıkarları ile gelecek kuşakların refahı arasındaki dengesizliği görünür kılar. Yang, Li'nin OLG modeli üzerinden yerel yönetimler arası rekabetin kuşaklararası dışsallıkları içselleştirme potansiyelini örnekler (s. 30). Üçüncü sütun ise Becker'in altruizm teorisidir (s. 169). Bu yaklaşım, bireylerin yalnızca kendi faydalarını değil, gelecek nesillerin refahını da dikkate aldıklarını varsayar. Böylece hanehalkının çevresel kamu mallarının arzında aktif bir aktör olabileceği teorik olarak temellendirilir.

Yang, bu üç kuramsal sütunu Ostrom'un çok-merkezli yönetim modeli ile birleştirir. Böylelikle devletin tek başına çözüm üretme kapasitesinin sınırlılığına karşı, çok aktörlü iş birliğine dayalı yeni bir çevre yönetim modeli önerilir. Bu yaklaşım, çevresel malların arzında yalnızca devletin veya piyasanın değil, hanehalkının da aktif katılımını öngörmesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca yazar, mevcut kuşağın gelecek nesillerin refahını gözetmesini sağlamak için literatürde tartışılan kuşaklararası sözleşmelerin çevre politikalarında uygulanabilirliğini gündeme getirir (s. 29). Yöntemsel açıdan, Yang yalnızca kuramsal modellemelerle yetinmez; ampirik analizlere de başvurur. Özellikle Çin Sosyal Araştırma Anketi (CGSS) verilerini kullanarak bireylerin çevresel kaygılarını, ödeme istekliliklerini ve yönetim süreçlerine katılım potansiyellerini ölçer (s.79). Burada en yenilikçi katkı, bireylerin çevresel mallara atfettikleri değeri dolaylı biçimde tahmin etmeye yarayan mutluluk ölçümü yöntemidir (s. 89). Geleneksel anketlerdeki stratejik beyan sorununu aşmayı hedefleyen bu yöntem, yaşam memnuniyetini esas alarak daha güvenilir bulgular üretir. Ayrıca oyun teorisi ve regresyon analizleriyle devlet, şirketler ve hanehalkı arasındaki stratejik etkileşimleri inceleyen modeller geliştirilir. Sonuç olarak, Yang'ın kuramsal ve yöntemsel çerçevesi çevresel kamu mallarının arzını disiplinlerarası bir bağlamda yeniden kurgulayan güçlü bir katkı sunmaktadır. Samuelson, Diamond ve Becker'in kuramları Ostrom'un yönetim yaklaşımıyla sentezlenmiş; buna ampirik anket verileri, yenilikçi ölçüm teknikleri ve oyun teorisi modelleri eklenmiştir. Çin bağlamında geliştirilmiş olsa da, bu çerçeve uluslararası düzeyde çevresel kamu mallarının etkin arzına dair tartışmalar için değerli bir referans noktasıdır.

Eser, teorik çerçevenin ötesine geçerek geniş ölçekli ampirik bulgularla çevresel kamu mallarının arzına ilişkin güçlü bir analiz ortaya koymaktadır. Çalışmada özellikle hanehalkının rolü ön plana çıkarılmaktadır. Yazar, çevresel kamu mallarının arzını uzun süre yalnızca devlet ve işletmeler üzerinden tartışan literatürün aksine, hanehalkını hem

talep hem de arz tarafında konumlandırarak özgün bir yaklaşım geliştirmektedir. Ampirik bölümde kullanılan en önemli veri kaynağı, Çin Sosyal Araştırma Anketi (CGSS)’dir (s. 111-112) Bu geniş kapsamlı veri seti üzerinden, bireylerin çevreye ilişkin kaygıları, ödeme isteklilikleri ve çevresel yönetişime katılım potansiyelleri ölçülmektedir. Analizlerde dikkat çekici olan nokta, çevreye duyarlılığın yalnızca gelir ve eğitim düzeyiyle değil, aynı zamanda kuşaklararası sorumluluk bilinciyle de şekillendiğinin ortaya konmasıdır. Bu durum, teorik bölümde öne çıkarılan Becker’in altruizm yaklaşımını ampirik olarak desteklemektedir (s. 117). Özellikle çocuk sahibi hanhalklarının, çevresel yatırımlara katkı yapmaya daha istekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylece, çevresel kamu mallarının arzında “gelecek kuşakları düşünme” motivasyonunun somut bir veriyle doğrulandığı görülmektedir.

Yang’ın yöntemsel katkılarından biri, bireylerin çevreye katkı konusundaki eğilimlerini ölçmek için geliştirdiği mutluluk ölçümü yöntemidir. Bu yaklaşım, klasik beyan temelli anketlerin stratejik yanıt sorununu aşmayı hedefler. Katılımcıların yaşam memnuniyeti verileri üzerinden yapılan analizler, çevresel mallara yapılan yatırımların bireysel mutluluk üzerinde doğrudan olumlu etkiler yarattığını göstermektedir (s. 127). Bu sonuç, çevresel kamu mallarının yalnızca kolektif faydaya değil, bireysel refaha da katkıda bulunduğunu ortaya koyar. Eserin ampirik bulguları arasında dikkat çeken bir diğer boyut, oyun teorisi ve regresyon analizleri aracılığıyla devlet, işletmeler ve hanhalkı arasındaki stratejik etkileşimlerin incelenmesidir. Yazar, OLG modeline dayalı olarak yalnızca hükümetler ve kirleticilerin dikkate alındığı geleneksel yaklaşımların yetersiz olduğunu vurgular. Bunun yerine, hanhalkının da arz tarafına dâhil edilmesi gerektiğini savunur. Şu soruyu sorar: “Eğer toplumun tüm aktörleri (devlet, işletmeler ve hanhalkı) temiz çevrenin arz tarafına katılırsa, değiştirilmiş OLG modeli dengeye ulaşabilir mi?” (s. 30). Bu soru, çalışmanın ampirik analizlerinde yanıtlanmaya çalışılır ve sonuçlar, çok aktörlü bir katılımın çevresel kamu mallarının etkin arzını artırabileceğini göstermektedir. Bulgular, aynı zamanda hanhalkının rolünün pasif tüketici olmaktan çıkıp aktif üreticiye dönüşmesi gerektiğini ortaya koyar. Hanhalkı yalnızca temiz çevrenin talep tarafı değil, aynı zamanda çevre kirliliğinin kaynağıdır. Bu nedenle, hanhalkının çevresel davranışlarının değiştirilmesi ve onları çevresel malların arz sürecine dâhil edecek politika araçlarının geliştirilmesi kritik önemdedir. Kitap bu noktada çevre fonları, yeşil krediler, gönüllü bağışlar ve vergi teşvikleri gibi mekanizmaların etkinleştirilebileceğini tartışır (s.21). Sonuç olarak, eserin ampirik kısmı teorik iddiaları güçlü biçimde desteklemektedir. CGSS verileri, mutluluk ölçümü yöntemi ve oyun teorisine dayalı analizler, çevresel kamu mallarının etkin arzında hanhalkının kilit bir aktör olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bulgular yalnızca Çin bağlamıyla sınırlı kalmayıp, küresel ölçekte çevresel yönetim tartışmalarına da katkıda bulunmaktadır. Hanhalkının katılımı olmadan çevresel malların sürdürülebilir biçimde sağlanamayacağı tezi, eserin ampirik analizleriyle teyit edilmiştir.

Jibo Yang’ın “Effective Supply Mechanism and Path of Environmental Public Goods in China” adlı eseri, hem teorik hem de ampirik katkılarıyla çevre ekonomisi ve kamu maliyesi literatüründe dikkate değer bir boşluğu doldurmaktadır. Kitabın en önemli katkılarından biri, çevresel kamu mallarının arzını klasik “piyasa başarısızlığı” ve “devlet başarısızlığı” çerçevesinin ötesine taşımasıdır. Yazar, çevresel malların

sağlanmasında devletin ve piyasanın sınırlılıklarını ortaya koyarak, çözümün toplumsal katılım ve çok-merkezli yönetiminde aranması gerektiğini ikna edici biçimde savunur (s. 167-168). Böylece eser, literatürde sıklıkla ihmal edilen hanehalkının rolünü gündeme getirerek kuramsal ve ampirik açıdan yenilikçi bir bakış açısı sunar. Kitabın güçlü yanlarından biri, kuramsal çerçeveyi üç sütun üzerine inşa etmesidir: Samuelson'un kamu malları teorisinin çevresel mallara uygulanması, Diamond'ın örtüşen kuşaklar (OLG) modelinin kuşaklararası dışsallıkları görünür kılması ve Becker'in altruizm yaklaşımının hanehalkının çevresel katkılarına temellendirmesi. Bu üçlü yapı, Ostrom'un çok-merkezli yönetim modeliyle harmanlandığında, devlet-piyasa-toplum etkileşimini birlikte kavrayan özgün bir sentez ortaya çıkmaktadır (s.199). Kuramsal yoğunluk, kitabın literatüre en kalıcı katkılarından biridir. Ampirik açıdan ise CGSS verilerinin kullanımını, mutluluk ölçümü yöntemi ve oyun teorisi modelleri dikkat çekicidir. Özellikle mutluluk ölçümüne dayalı değerlendirme, çevresel malların bireylerin yaşam memnuniyetine etkisini ölçerek literatürde nadiren başvurulan bir yöntem sunmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin beyanlarının ötesine geçerek daha dolaylı ama güvenilir bir ölçüm sağlamaktadır. Ayrıca hanehalkının yalnızca talep tarafı değil, arz tarafında da aktif rol üstlenebileceğini ortaya koyan OLG'ye dayalı modelleme, çevre politikalarında yeni araştırma alanları açmaktadır.

Bununla birlikte, eserin bazı sınırlılıkları da vardır. İlk olarak, kitap teorik ve ampirik analizlerini yoğun biçimde Çin bağlamında temellendirmektedir. Bu bağlam, Çin'in kurumsal yapısı, merkeziyetçi yönetim anlayışı ve kültürel özellikleri nedeniyle özgündür. Dolayısıyla önerilen modellerin Batı demokrasileri, gelişmekte olan ülkeler ya da farklı sosyo-kültürel ortamlara doğrudan uygulanabilirliği tartışmalıdır. Örneğin Becker'in altruizm yaklaşımının Çin'deki aile ve kuşaklararası dayanışma kültürüyle örtüşmesi anlamlıdır; ancak daha bireyci toplumlarda benzer etkiyi yaratıp yaratmayacağı belirsizdir. İkinci olarak, kullanılan veri seti ve yöntemler yenilikçi olmakla birlikte bazı metodolojik sınırlılıklar taşır. CGSS verilerinin anket tasarımındaki öznellikler, özellikle çevreye dair beyanlarda yanlılık riski barındırmaktadır. Mutluluk ölçümü yöntemi ise stratejik beyan sorununu azaltmakla birlikte, bireysel yaşam memnuniyetini çevresel faktörlerden ayırmakta güçlük yaşayabilir. Yazar, bu sınırlılıkların farkında olmakla birlikte, daha fazla yöntemsel çeşitliliğin (örneğin deneysel ekonomi teknikleri) bulguları güçlendirebileceği söylenebilir. Üçüncü olarak, eser çevresel kamu mallarının arzına dair çok aktörlü bir model sunsa da, aktörler arasındaki çatışma dinamiklerini yeterince derinlemesine irdelenmez. Devlet, şirketler ve hanehalkının işbirliğine dayalı bir denge modeli önerilir; fakat çıkar çatışmalarının yarattığı gerilimler, özellikle kısa vadeli ekonomik maliyetlerin politik olarak nasıl yönetileceği, daha ayrıntılı ele alınabilirdi. Tüm bu sınırlılıklara rağmen, kitabın literatürdeki yeri güçlüdür. Özellikle kamu ekonomisi ile çevre politikaları arasında köprü kurması, hanehalkını çevresel yönetimde etkin bir aktör olarak konumlandırması ve kuşaklararası sözleşme fikrini gündeme getirmesi, eserin özgün katkıları arasında sayılabilir. Bu nedenle çalışma, hem teorik derinliği hem de yöntemsel yeniliği ile yalnızca Çin çalışmaları için değil, genel olarak çevresel kamu mallarının arzı üzerine çalışan araştırmacılar için de önemli bir referans noktasıdır.

Çevresel kamu mallarının arzı, yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda mali, kurumsal ve toplumsal boyutları olan bir meseledir. Çalışmanın başında da belirtildiği üzere, Çin'in

hızlı sanayileşmesi ve kentleşmesi sırasında ortaya çıkan çevre sorunları, uzun süre merkezîyetçi “omnipotent government” anlayışıyla yönetilmeye çalışılmış, ancak bu modelin kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kaldığı görülmüştür (s. 179). Bu noktada yazar, kamu maliyesinin çevresel sorunlara yaklaşımında yalnızca merkezi otoritenin değil, toplumun ve hanehalklarının da aktif biçimde sürece dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Eserin kuramsal bulguları, çevresel kamu mallarının arzında üç temel sütunun öne çıktığını göstermektedir: Samuelson’un kamu malları teorisinin çevresel bağlama uyarlanması, Diamond’ın OLG modelinin kuşaklararası dışsallıkları görünür kılması ve Becker’in altruizm yaklaşımının hanehalkı davranışlarını açıklaması. Bu kuramsal çerçeve, çevresel yatırımların yalnızca bugünkü fayda-maliyet dengesiyle değil, kuşaklararası adalet ve toplumsal sorumluluk bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Kamu maliyesi açısından bu yaklaşım, çevre harcamalarının salt ekonomik büyüme amacıyla değil, uzun vadeli refah ve eşitlik için de planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ampirik analizler ise bu kuramsal önermeleri destekler niteliktedir. CGSS verileri üzerinden yapılan çalışmalar, çevreye duyarlılığın yalnızca gelir ve eğitim düzeyinden değil, kuşaklararası sorumluluk bilincinden de etkilendiğini ortaya koymuştur. Özellikle çocuk sahibi hanelerin çevresel yatırımlara katkı konusunda daha istekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (s. 116-117). Ayrıca mutluluk ölçümü yöntemi, çevresel yatırımların bireysel yaşam memnuniyetini artırdığını göstermiştir. Bu bulgu, kamu maliyesinde çevresel harcamaların fayda analizinde refah göstergelerinin de dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Politika önerileri kısmında ise yazar, devletin yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda teşvik edici araçlar geliştirmesi gerektiğini vurgular. Çevre fonları, yeşil krediler, gönüllü katkılara yönelik vergi indirimleri ve Pigovian vergiler (Pigou, 1920), çevresel kamu mallarının arzında etkinliği artıracak politika araçları olarak öne çıkarılmaktadır (s. 176-178). Böylece kamu maliyesi yalnızca kaynak tahsis eden bir araç olmaktan çıkmakta, toplumsal sorumluluğu ve kolektif katılımı kurumsallaştıran bir alan haline gelmektedir.

Sonuç olarak, çalışma çevresel kamu mallarının arzını hem teorik hem de ampirik düzeyde ele alarak kamu maliyesi ile çevre politikaları arasında köprü kurmaktadır. Çin bağlamında geliştirilmiş olsa da, önerilen çok aktörlü yönetim modeli, küresel çevre politikaları açısından da geçerlidir. Çevresel kamu mallarının sürdürülebilir biçimde sağlanabilmesi için devlet, piyasa ve toplumun ortak çabalarının kuramsal bir çerçevede bütünleştirilmesi gerekmektedir. Kamu maliyesi disiplini ise bu sürecin mali mimarisini oluşturarak hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çevresel refahın güvence altına alınmasında merkezi bir rol üstlenmektedir.

Kaynaklar

- Becker, G. S. (1981). Altruism in the family and selfishness in the marketplace. *Economica*, 48(189), 1–15. <https://doi.org/10.2307/2552939>
- Diamond, P. A. (1965). National debt in a neoclassical growth model. *The American Economic Review*, 55(5), 1126–1150.
- Ostrom, E. (2000). Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 137–158. <https://doi.org/10.1257/jep.14.3.137>

Pigou, A. C. (1920). *The economics of welfare*. London: Macmillan.

Samuelson, P. A. (1954). The pure theory of public expenditure. *The Review of Economics and Statistics*, 36(4), 387–389. <https://doi.org/10.2307/1925895>

Yang, J. (2023). *Effective supply mechanism and path of environmental public goods in China*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-99-2939-9>